

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Erdélyi középkori adatok Bártfa levéltárában.

Szerencsésen befejezván a bártfai városi levéltár rendezését és regesztáinak elkészítését, középkori anyagát felölelő I. kötete a minap került ki a sajtó alól. De mivel az még alig jutott forgalomba, talán nem érdektelen megemlíteni, hogy az Erdélytől meglehetősen távol eső Bártfa városi levéltárnak már középkori része is rejt magában Erdély történetére vonatkozó adatokat. Eltekintve ilyen apróságoktól, hogy pl.: egy 1382. évi oklevélben János kükkülei főesperes szerepel,¹ vagy hogy 1402-ben Perényi Péternek, a székelyek ispánjának familiárisa Balázs Eperjesen vámszedő, vannak a levéltárban számbajövő adatok is. Így a többi közt Drakulya és Dán havasalföldi vajdák 1460-iki viszálykodásáról és a velejárt borzalmas kegyetlenkedésekről is találunk adatot.²

Az 1467. évi erdélyi lázadásra vonatkozólag a levéltárban szintén több adat van. Így pl.: egyik oklevélből tudjuk, hogy Mátyás király már 1467 szeptember 14-ike előtt Zilahon volt.³ „Dominus noster rex est constitutus sub monte Mezes, in possessione Zilah“, a mint azt Kovács István nagybányai kamara ispán írja a bártfaiaknak szeptember 14-én Nagybányán kelt levelében.⁴ Igaz lesz tehát Fesslernek az az állítása, a mit Teleki azután kétségbe von, hogy a lázadók egy sereget küldtek a meszesi átjáró megszállására, de úgy látszik, hogy a király előbb ért oda, mint a pártütők serege.⁵ 1467 szeptember 23-án a király azonban még nem volt biztos a maga dolgában, mert ekkor Kolozsvárt kelt⁶ oklevelében meghagyja Abauj vármegye közönségének, hogy a lázadó erdélyi vajda, Szentgyörgyi és bazini gróf János ellen, Rozgonyi Rajnáld és Perényi Péter vezérlete alatt szálljanak hadba.⁷ Ez a hadbaszállás csakugyan meg is történt, a mint azt Kassa városának 1467 október 20-án kelt és Bártfához

¹ Bártfa szabad kir. város levéltára, I. kötet. 1319—1501. A M. Tud. Akadémia megbízásából összeállította: dr. Iványi Béla. 5. l.

² Id. m. 187. l. Ezt az oklevelet egyébként kiadta Wagner: Dipl. Sáros. 120. l.

³ Ráth: A magyar királyok utazásaiban nem tud róla.

⁴ Id. munkám 258. l.

⁵ Fessler: Gesichte der Ungern V. k. 158. és Teleki: III. 535. jegyzete.

⁶ Ráth szerint id. m. 223. l. csak szeptember 28-án érkezett a király Kolozsvárra.

⁷ Id. munkám 259. l.

intézett leveléből tudjuk, azonban a seregre aligha volt már a lázadók ellen szükség (legfeljebb a moldvai vajda ellen használta fel a király), mert már szeptember 30-án Kassa várossa azt jelenti a bártfaiaknak, hogy „dem konig wol geet und *seyn sach in gutem standen ist*“.¹ Tudjuk továbbá azt is, hogy a királyljal együtt voltak a kalocsai érsek, meg Magyar Balázs is, valószínűleg seregeikkel együtt. A vajda, János gróf, aztán kegyelemre adván magát a királynak, ez a békét vele vagy Váradon, vagy Debreczenben kötötte meg.²

1472-ben Csupor Miklós erdélyi vajda seregével részt vesz a lengyelek által elfoglalva tartott Nagy-Mihály vára ostromában.³

1494-ben Bárta városa a római curia előtt valami pert folytatott, melyben bizonyos János nevű egri káplánt fogadta fel ügyvédnek, a ki el is indult Rómába. Rettentő nehézségek közt jutott el oda és visszafelé jövet 1494 december 28-án Villachból leírja utazásának küzdelmes részeit, továbbá a pápa és a francia király közt dúló harczokat, stb. Ebből a levélből megtudjuk azt is, hogy ebben az esztendőben nagy zarándok-csapatok keltek útnak Magyarországból Róma felé. Többek közt Erdélyből is indult egy 72 tagú, egyháziakból és világiakból álló csapat. Ezek azonban Ancona és Loretó között mindenükből kifosztattak és kénytelenek voltak visszatérni.

Mint tudjuk, 1496-ban ismét bajok, egyenetlenségek voltak Erdélyben, de hogy mi volt ez az egyenetlenkedés, az homályban van ma is. A lőcsei városi jegyző hozza a bártfaiaknak ezen év októberében Budáról a hirt, hogy „iczund swere zwitrecht und uneynickeit in Sibenwurgen“ támadt a vajda és a „lantschaft“ között. De közelebbit a „zwitrecht“-ről ez sem mond. Újat mégis annyit tudtunk meg, hogy a király az egyenetlenség eligazítására a váradi püspököt, meg Dorogházi Lászlót küldte ki. Többet az erdélyi zavarokról azonban a lőcsei jegyző sem árul el.⁴

Végül 1500-ban II. Ulászló király arra hivatkozva kér Bárta város közönségétől 1200 forintnyi hadisegélyt, hogy az erdélyi részek lakói is adtak nagyobb összeget.⁵

Dr. Iványi Béla.

XVIII. századi orvosi tanácsok.

A folyóiratunk múlt füzetében (a 291—292. lapon) fenti czímen megjelent higienikus versek ismeretéhez azzal a felvilágosítással szolgálhatok, hogy azok tulajdonképpen az ú. n. *Salerno*i iskolából valók és *Felvinczi* György ismert kolozsvári író fordításában jelentek meg Lőcsén 1694-ben nyomtatott alábbi cz. művében: „De conservanda bona valetudine liber

¹ U. o. 259. l. — ² U. o. 260—261. l. — ³ U. o. 279. l. — ⁴ U. o. 485—6. l. — ⁵ U. o. 517. l.

Scholae Salernitanae. Az Anglia-országban lévő Salernitana Scholának jó egészségről való megtartásnak módgyáról írott könyve, mely most magyarra fordítottat és rythmusokban alkalmaztatott“. — Hogy ez a könyv Salernót Angliába helyezi, ennek a vaskos tévedésnek az lehet tán magyarázata, hogy a *Schola Salernitana* így kezdődik: Anglorum regi scribit Schola tota Salerni.

Ez a fordítás később, 1770-ben *névtelenül*, Kolozsvárt újra megjelent s ugyanott 1776-ban háromszor is. Az *Erdélyi Múzeumban* Roska Márton által közölt verse nyilván az első kiadás után másolvák, de valószínűleg nem az eredetiből, hanem valamely kézről-kézre járó írásból. Így az apróbb eltérések figyelmetlen, helytelen olvasásból vagy leírásból származhattak.

A *Körtvélyről* cz. versben az eredetiben ez van: Amely körtvél terem mert (nem most!) nálunk itt a fán. A 4. sorban *néked* és *lészen* van, *neked* és *leszen* helyett; az 5. sorban pedig *körtvély méreg*, *körtvély-méreg* helyett.

A *Fügerül* czíműben ez a sor: *S iras* ruha gyanánt ragasztod ezekre — az eredetiben *s'iras* (zsiros) ruha; a 4. sorban eredetileg *eloszolanak* van *eloszlanak* helyett.

A *Ruta* czíműben a 3. sor: *Nyárban* éve szemet homálytól megtisztít — az eredetiben: *nyersen* éve. (Latin szövegében is: *cruda comesta*.) A 4. sor: Férfival szemérmét üz, de asszonyt [tüze-]sít, az eredetiben: Férfitül szerelmet üz, de asszonyban szít. (Latinban: *Ruta viris minuit Uenerem, mulieribus addit*.) A 7. sor az eredetiben csak azt az apró hangtani különbséget tünteti fel, hogy *jovitja* és *lészen* van, *javitja* és *leszen* helyett.

A *Turbolya* 3. sora: Az oldalafáját kend meg ezzel nem meg, így érthetetlen. Az eredetiben egészen világos: Az oldalafáját kend meg ezzel, s nem nyeg.

A *Torma* 1. sora: Hulló haját megtart tormának levele — az eredetiben: Hulló haját megtart tormának a leve. (A latinban is: *Ilius succus crines retinere fluentes*.) A 4. sorban eredetileg *véle* van *vele* helyett, valamint a *Fűzfa* 1. sorában *levét* *levit* helyett.

A későbbi, majdnem száz esztendő után való, kolozsvári kiadás már mindenütt kijavítja a — *tül-t*, — *tül-t*, — *tól-tól-re*, a *penig-et*, *peniglen-t pedig-re*, *pediglen-re*.

Az *E. M.* közleménye érdekes adat a Felvinczi-féle fordítás elterjedt voltára; de jellemző, hogy a *Schola Saternitana teljes* magyar fordítása a Felvinczién kívül nem ismeretes. Ezt közölte legújabban, 1901-ben (az 1770-iki névtelen kolozsvári kiadás után) dr. *Vámosy István* is *Adatok a gyógyászat történetéhez Pozsonyban* cz. könyvében, a Düntzer-féle latin szövegkiadás szemközti magyar fordításául. *Részleteket* fordított belőle az eredeti (nagyobbára) leoninus verssorokban Losonczy István,

a *Hármas kis tükör* hírneves szerzője, *Artis poëticae subsidium* cz. munkájában. (Pozsony, 1769.) De *teljesen* senki más. Haán Lajos említi ugyan Bél Mátyásról írott tanulmányában, hogy Bél is lefordította, de ennek még nem bírtam nyomára találni. S nagyon érdekes és értékes volna, ha az *Erdélyi Múzeum* egyik-másik olvasója ráakadna ezekre vagy más eddig nem ismert fordítások nyomára vezetne.

Versényi György.

Thuránszky Tamás hirlapgyűjteménye.

A Liptómezei Okolicsnón 1909 februárius 11-én egy köztisztelőben álló magyar birtokos, Turiki és Komjátnei *Thuránszky* Tamás halt meg. Régi ember volt; 1828-ban született. Végigküzdötte a szabadságharcot is. Rendületlen, kemény jellemnek ismerték. Mindenki tudta róla Liptóban, hogy minden választáson föllép a függetlenségi eszmék képviselőjére s igazán csak eszmét képviselt, mert beérte az erkölcsi sikerrel. Egész életében, minden más téren is eszméket képviselt, eszményeket keresett és igazságot szolgált s a mit meggyőződésében jónak ismert meg, ahhoz holtig tartó hűséggel ragaszkodott. Igazi magyar úr volt. Élete sok szép vonását már örökölte. Atyja Thuránszky Péter, okolicsnói földbirtokos, a régi rendi országgyűléseken megyéjének kétszer volt követe. Széles látókört szerzett és a feleségével, Luby Teréziával együtt gondosan nevelte fiát s Késmárkon, Teschenben és Pozsonyban taníttatta. Az ifjúnak tanulói pályáját a szabadságharc szakította félbe. Honvéd lett, főhadnagyságig vitte, majd Világos után büntetésből az osztrák gyalogság közlegényi sorába került s onnan csak nagy költségek árán szabadult. Előbb gazdálkodott, majd 1865-ben ügyvédi oklevelet szerzett s meg is házasodott, de aztán nejtől, Pongrácz Évától elvált. Magára maradv a közügyeknek élt. Elnöke volt a Liptómezei Honvédegyletnek, a megyei függetlenségi pártnak s dolgos részese minden vármegyei magyar mozgalomnak.

Szerette gyűjteni mind azt, a miben kedvenc eszméit tükröződni látta s így lett a heti-, napi és képes lap maradt utána. Megőrizte 132 kötetben az *Egyetértés* 1875-től 1908-ig terjedő évfolyamait, a *Magyar Ujság* (1867—1875 közötti) 6 kötetét, a *Népszázlója* 11 kötetét 1868. és 1908. közötti évekből, a régi *Népszava* (1869—72.) a *Honvéd* (1867—71.) évfolyamait, több liptómezei hirlapot s néhány képeslapot és szaklapot. Gyűjteménye az Erdélyi Nemzeti Múzeum hirlap-könyvtárába került. Utódai ugyanis a gyűjteményt rokonának, dr. *Szádeczky* Béla könyvtári segédörnek juttatták s ő az egészet a könyvtárnak ajándékozta, azzal a kikötéssel, hogy az egyes köteteken Thuránszky Tamás nevét bélyegző jelezze. Dr. Erdélyi Pál könyvtárigazgató aztán e kívánságnak eleget téve, a gyűjtő és adományozó nevével külön könyvjelzőt (exlibris) készíttetett s a messzi Liptóban gyűlt adományok ma az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárában ve gyűlnek sok ezer társuk közzé és őrzik a buzgó gyűjtő emlékét.